

Spomienka na prof. MUDr. Vladimíra Zvaru, DrSc.

V apríli si pripomínáme nedožitú 100. výročie narodenia prof. MUDr. Vladimíra Zvaru, DrSc., akademika SAV a ČSAV, ktorého možno zaradiť medzi troch veľkánov českej a slovenskej urológie. Spolu s prof. MUDr. Eduardom Hradcom, DrSc. (1918 – 2005), a prof. MUDr. Janom Kučerom, DrSc. (1918 – 2004), ho možno považovať za zakladateľa modernej českej a slovenskej urológie.

Vladimír Zvara sa narodil 22. apríla 1924 v obci Kociha na Gemeri ako štvrté dieťa zo šesťčlennej rodiny krajčira, čiastočne roľníka. Matka sa starala o domácnosť a pomáhala v krajčírstve. Po skončení základnej školy sa stal študentom gymnázia v neďalekej Rimavskej Sobotě. Po Mnichovskom diktáte, keď bola Rimavská Sobotka pričlenená k Maďarsku, patril k tým študentom, ktorí organizovali sťahovanie učebných pomôcok do Tisovca, kde sa vytvorilo Štátne slovenské gymnázium. Tam v roku 1944 zmaturoval a pôsobil ako výpomocný učiteľ. Po skončení II. svetovej vojny sa zapísal na Lekársku fakultu UK v Bratislave, ktorú ukončil v roku 1950 a začal pracovať na tamjšej Urologickej klinike, ktorá bola súčasťou Katedry II. chirurgickej kliniky LF UK (v budove bývalého Grand Sanatória na Hlbokej ceste 11, kde od roku 1925 sídlila aj ortopedická klinika a interná klinika). Napriek personálnym problémom (ani jeden z asistentov kliniky sa nepripravoval na splnenie podmienok pre habilitáciu) plnilo pracovisko základné pedagogické úlohy a na dobrej úrovni zabezpečovalo klinickú činnosť. Chýbala však aktivita na poli publikačnom, ako aj pri zavádzaní nových liečebných postupov.

Dr. Zvara dostal miesto na klinike pod podmienkou, že si sám vyhladá vhodné pracovisko na absolvovanie vedeckej aspirantúry. Po odchode prvého prednostu kliniky prof. MUDr. Jozefa Jakšyho (1900 – 1991) a prof. MUDr. Karla Kocha (1890 – 1981), žiakov prof. MUDr. Stanislava Kostlivého (1877 – 1946), nezostala totiž na tejto klinike kvalifikovaná osobnosť, ktorá by mohla prevziať funkciu školiteľa (ani na iných urologických pracoviskách na Slovensku

nebol ani jeden profesor alebo aspoň docent). Aspirantúru nastúpil na II. chirurgickej klinike LF UK, kde bol jeho školiteľom akademik prof. MUDr. Karol Šiška, DrSc. (1906 – 2000), ktorý mu po roku zabezpečil ďalšie školenie v urológii na Chirurgickej klinike LF Karlovej univerzity (KU) v Hradci Králové pod vedením akademika prof. MUDr. Jana Bedrnu (1897 – 1956). Títo významní akademici, školitelia zásadne ovplyvnili odborný profil a chirurgickú zručnosť Dr. Zvaru. Vedeckú prácu s názvom *O implantácii močovodov do hrubého čreva a niektorých jej následkoch* obhájil pred Vedeckou radou LF UK v Bratislave v decembri 1955. Bola to prvá obhajoba aspirantskej dizertačnej práce na LF UK, vyšla ako monografia vo vydavateľstve SAV v Bratislave (1956). Pred definitívnym návratom do Bratislavy absolvoval krátky študijný pobyt v IKEM v Prahe na Nefrologickej klinike u prof. MUDr. Jana Brodu (1912 – 1985) a na Urologickej klinike v Brne u prof. MUDr. Karla Neuwirta (1893 – 1970).

Po návrate na pôvodné pracovisko v roku 1955 sa smerovanie jeho ďalšej odbornej a vedeckej profilácie mohlo uplatniť len v malej miere, najmä pre slabú ochotu spolupracovníkov opustiť zabehnuté formy a obsah práce, ale aj izolovanosť pracoviska v pavilóne na Hlbokej ceste. Začal sa preto popri bežnej práci zaoberať dovedy na klinike chýbajúcou detskou urológiou, v ktorej získal skúsenosti u akademika Bedrnu v Hradci Králové. Pediatri túto aktivitu uvítali, takže v krátkom čase bolo možné jej široké uplatnenie. Hlavné výskyt urolitiázy u detí, oneskorené diagnózy ťažkých vrodených anomálií močových ciest vzbudili široký záujem o včasnú diagnostiku, liečbu i prevenciu, ktorá dodnes takmer eliminovala širší výskyt týchto ochorení. Problematika detskej urológie bola predmetom Zvarovej habilitačnej práce *Cystitída a chirurgická pyelonefritída v detskom veku*, ktorú obhájil v júni 1961 a bol vymenovaný za docenta pre odbor urológie. V roku 1968 obhájil doc. Zvara monografickú prácu *Chronická pyelonefritída v detskom veku* a získal vedeckú hodnosť doktora

lekárskych vied (DrSc.), na základe ktorej bol v roku 1970 menovaný za profesora urológie.

Pretože Urologická klinika nemala vedecky graduovaného vedúceho pracovníka, vymenovali doc. MUDr. Vladimíra Zvaru po zriadení samostatnej katedry urológie roku 1962 za jej vedúceho. Samostatná katedra mala nárok na zvýšenie počtu asistentkých miest, na ktoré boli na základe výberových konaní prijímaní pracovníci, ktorí mali za úlohu zmeniť profiláciu kliniky a jej smerovanie podľa vzoru moderných urologických pracovísk vo svete.

Medzitým zabezpečoval doc. Zvara aj svoj ďalší odborný a vedecký rast. Roku 1963 získal štipendium WHO na študijný pobyt vo Veľkej Británii. Väčšinu času trávil na Institute of Urology v Londýne, kde sa zaujímal najmä o chirurgiu nádorov močového mechúra, derivácie moču, o komplexnú liečbu nádorov testis i o komplexnú liečbu urolitiázy vrátane operácií na prístítnych telieskach (paratyroidektómia). Na inom londýnskom pracovisku venoval pozornosť riešeniu vrodených anomálií penisu a uretry. Na Urologickej klinike v Leedsi upriamil záujem na liečbu metabolických porúch pri urolitiáze. Okrem skúseností v Londýne a v Leedsi bola prameňom jeho

ďalších poznatkov skutočnosť, že v roku 1965 bol prijatý za člena Francúzskej urologickej spoločnosti. Členstvo v spoločnosti mu umožňovalo priamy osobný kontakt so zakladateľmi transplantačného programu v Európe, dokonca i priamu asistenciu pri transplantácii obličky. Prax, ktorú získal u akademikov Šišku a Bedrnu, ako aj spomínané zahraničné skúsenosti tvorili základ pre tvorbu perspektívneho programu, ale aj organizáciu práce s novým kolektívom.

Okrem skúseností získaných na II. chirurgickej klinike LF UK v Bratislave a Chirurgickej klinike LF KU v Hradci Králové ovplyvnili tvorbu programu Urologickej kliniky poznatky Vladimíra Zvaru získané v zahraničí, najmä vo Francúzsku a vo Veľkej Británii.

Postupne bolo zrejmé, že podmienky v starom pavilóne na Hlbokej ceste bez náležitého moderného technického vybavenia a možnosti širokej klinickej spolupráce nedovolila realizovať plány, ktoré už nadobúdali konkrétnu podobu. Prof. Zvara vyvinul maximálne úsilie na získanie lôžkového oddelenia v novej, modernej nemocnici na bratislavských Kramároch, kde sa napokon v roku 1967 Urologická klinika presťahovala.

Na návrh riaditeľstva Inštitútu pre ďalšie vzdelávanie lekárov a farmaceutov (ILF) vytvorilo vtedajšie Povereníctvo Slovenskej národnej rady (SNR) pre zdravotníctvo v roku 1967 Subkatedru urológie ILF (neskorší IVZ, SPAM, resp. v súčasnosti Slovenská zdravotnícka univerzita) a jej vedením poverilo prof. Zvaru, ktorý bol v tom roku menovaný aj za vedúceho Urologickej kliniky v novootvorenej Nemocnici akademika Ladislava Dérera. Jadro kolektívu kliniky tvorili asistenti katedry prijatí ešte na starom pracovisku, ale aj noví, mladší kolegovia.

Postavenie urológie v rámci popromočného, postgraduálneho vzdelávania sa zmenilo v roku 1971, keď ministerstvo zdravotníctva preradilo urológiu z pozície nadstavbovej disciplíny na základnú s dvomi atestáciami a vlastnými nadstavbovými odbormi (urologická onkológia, andrológia a detská urológia). V tom istom roku bola subkatedra premenovaná na Katedru urológie IVZ, ktorú prof. Zvara viedol do roku 1991.

Prof. Zvara sa zaoberal problematikou urológie v celej šírke, od detskej urológie cez urologickú onkológiu, deriváciu moču, urolitiázu, chirurgiu nadobličiek a ďalšie otázky.

Po získaní potrebných skúseností poveroval ďalším rozvíjaním jednotlivých problémov a diagnostickej a operačnej techniky vybraných spolupracovníkov a podporoval ich ďalší odborný rast.

Skúsenosti získané z členstva vo Francúzskej urologickej spoločnosti, študijných pobytov v Hôpital Necker v Paríži (prof. Auvert), v nemocnici v Barcelone (prof. Gil-Vernet) i v nemocnici v írskom Dubline (prof. Walsh) ho viedli v roku 1970 k založeniu dialyzačného pracoviska pre liečbu chronickej renálnej insuficiencie (CHRI) ako prípravy pre transplantačný program. Prvú transplantáciu obličky na Slovensku urobil prof. Zvara ako vedúci operačného tímu v júni 1972. Pre realizáciu tejto modernej liečby zabezpečil širokú spoluprácu klinických i teoretických pracovníkov, takže sa vytvoril základ na jej rozšírenie na celom území Slovenska. Široké medzinárodné kontakty, opakovaná prednášková aktivita na kongresoch medzinárodných spoločností vzbudila záujem o návštevy popredných svetových urológov na klinike. Skupina západoeurópskych urológov prizvala prof. Zvaru aktívne sa zúčastniť na prípravách založenia Európskej urologickej spoločnosti (European Association of Urology – EAU), čo sa stalo roku 1972. Prof. Zvara sa tak stal jedným z jej zakladajúcich členov.

Dobré vzťahy medzi predstaviteľmi švédskeho a československého zdravotníctva na pôde WHO využil prof. Zvara na založenie Československo-švédskeho-fínskeho urologického sympózia v roku 1969, ktoré sa konalo prvýkrát v Bratislave a potom striedavo v zainteresovaných štátoch 7-krát až do roku 1989 a sprostredkovalo kontakty so zahraničnými pracoviskami najmä mladým českým a slovenským urológom.

Prof. Zvara položil základy modernej urológie na Slovensku. Do popredia odborného a vedeckého záujmu boli postavené: urologická onkológia, detská urológia, urolitiáza, použitie laboratórnych vyšetrovacích metód na diagnostické a vedecké účely, andrológia, urologická gynekológia, dialyzačná a transplantačná liečba CHRI a vo všeobecnosti nové operačné prístupy. Na klinike boli zavedené tieto pracovné zásady. Spojenie programu odbornej a vedeckej práce, tímový systém práce s tvorbou pracovných skupín pre nosné témy, medziodborová spolupráca, ab-

solvovanie zahraničných pobytov s určeným cieľom štúdia a napokon splnenie podmienok na získanie špecializácie, vedeckého a akademického rastu.

Za svojich spolupracovníkov si prof. Zvara vyberal ľudí schopných a ochotných podieľať sa s ním na riešení zverených neľahkých úloh. Bol náročný a prísny, ale tiež vedel byť veľkorysý a chápaný človekom, ktorý s nadhľadom dokázal tvorivo usmerňovať odbornú a vedeckú orientáciu väčšiny pracovníkov kliniky. Nebál sa pôsobiť na kliniku a riadiť tím vysokokvalifikovaných odborníkov, ktorí v niektorých oblastiach urológie na jeho pokyn a s jeho podporou získali dokonca hlbšie vedomosti, ako mal on sám ako vedúci kliniky.

Postupne z iniciatívy a za pomoci prof. Zvaru absolvovali zahraničné študijné pobyty početní pracovníci kliniky podľa určeného odborného tematického zamerania, a to najmä na tých pracoviskách, s ktorými už predtým mal kontakt vedúci kliniky. Zavedený pracovný režim priniesol nielen skvalitnenie poskytovanej zdravotnej starostlivosti, ale aj zvýšenie záujmu o vedeckú a publikačnú aktivitu. Viacerí pracovníci pod vedením prof. Zvaru obhájili kandidátske (CSc., resp. PhD.) i doktorské (DrSc.) dizertačné práce (Horňák, Revúsová, Breza, Ondruš), na základe obhajoby habilitačných prác boli menovaní docentmi, niektorí neskôr splnili podmienky aj pre menovanie za profesorov (Horňák, Breza, Ondruš). Z kliniky odišli erudovaní pracovníci na miesta primárov nemocničných urologických oddelení, resp. do ambulantnej sféry. Zo širokej medziodborovej spolupráce mali prospech aj spolupracujúce pracoviská, a to nielen v rozšírení ich odborného programu, ale aj v získaní nových tém pre vedeckú a publikačnú činnosť a následne aj vedeckých a akademických hodností.

K profesorovým zahraničným aktivitám patrí aj členstvo v redakčných radách viacerých zahraničných časopisov (napr. European Urology, International Urology and Nephrology, Urologija i Nefrologija, Zeitschrift für Urologie und Nephrologie, Annales d'Urologie), prednášky a publikácie, členstvo v Deutsche Akademie der Naturforscher Leopoldina, členstvo vo výbore Medzinárodnej urologickej spoločnosti (Société Internationale d'Urologie – SIU).

Prof. Zvara bol zakladajúcim členom Slovenskej odbočky urologickej sekcie Československej chirurgickej spoločnosti (1957), neskôr členom výboru Slovenskej urologickej spoločnosti (SUS) a v rokoch 1973 – 1977 jej predsedom, členom predsedníctva Slovenskej lekárskej spoločnosti a SAV. Bol predsedom Vedeckej rady a hlavným odborníkom pre urológiu MZ SR, predsedom Komisie pre obhajoby doktorských dizertačných prác v odbore chirurgia a komisií pre obhajoby kandidátskych dizertačných prác, členom korešpondentom SAV a ČSAV (1981), akademikom SAV (1983) a akademikom ČSAV (1985), predsedom Kolégia pre biologické a lekárske vedy SAV, pracovných skupín, komisií a poradných orgánov.

Slovenská urologická spoločnosť pod predsedníctvom prof. Zvaru venovala pozornosť aj vzdelávaniu urologických sestier. S týmto cieľom vyšla učebnica Zvara, Horňák: Urológia pre sestry (1972, 1980, 1986). Výbor SUS inicioval v roku 1975 založenie Sekcie urologických sestier, ktoré sa odvtedy pravidelne zúčastňujú spoločných pracovných konferencií SUS.

Prof. Zvara zastával viaceré funkcie v rámci LF UK a mimo nej, bol prodekanom pre študijné veci (1961 – 1962) a dekanom LF UK (1962 – 1964). V tejto pozícii sa rozhodujúcou mierou podieľal na zriadení detašovaného klinického pracoviska LF UK vo vtedajšom OÚNZ v Martine (august 1962), čím sa vytvorili podmienky na rozbehnutie pedagogického procesu. V máji 1966 bola zriadená v Martine pobočka LF UK a následne doc. Zvara ako povereník SNR pre zdravotníctvo ustanovil v OÚNZ v Martine fakultnú nemocnicu a vy-

menoval vedúcich kliník. V júni 1969 zriadila vláda SSR na UK v Bratislave ďalšiu lekársku fakultu so sídlom v Martine, od mája 1991 s názvom Jesseniova LF UK v Martine, ktorej bol prof. Zvara prvým dekanom (1962 – 1964).

Profesor sa ako povereník SNR pre zdravotníctvo (1964 – 1968) a neskôr ako minister zdravotníctva SSR (1969 – 1971) venoval najmä budovaniu moderných zdravotníckych zariadení, získal finančné prostriedky na výstavbu Fakultnej nemocnice v Košiciach, v Banskej Bystrici, v Nových Zámkoch, Detskej fakultnej nemocnice v Bratislave a ďalších, ako aj na výstavbu nových moderných kúpeľných domov v Piešťanoch. Na urýchlenie ich projektovej prípravy zriadil samostatný projektový ústav (Zdravoprojekt).

Prof. Zvara výsledkami odbornej a vedecko-výskumnej práce prispel k šíreniu dobrého mena slovenskej urológie doma i v zahraničí. Ako prejav uznania a ocenenia jeho zásluh mu boli udelené mnohé vysoké pocty a ceny: Čestné členstvo Slovenskej urologickej spoločnosti (1984), Zlatá medaila SLS (1984), Čestná medaila Československej lekárskej spoločnosti J. E. Purkyně (1989), Medaila k 150. výročiu založenia Společnosti lékařsko-slovanskej v Pešti (1994), Čestná cena akademika T. R. Nederlanda (1998), čestné členstvo Slovenskej lekárskej spoločnosti (1999), čestné členstvo Slovenskej transplantologickej spoločnosti (2006), čestné členstvo Spolku slovenských lekárov v Bratislave (2010). Zároveň bol čestným členom viacerých zahraničných odborných spoločností: čestné členstvo urologických spoločností v Bulharsku, Českej republike, Francúzsku, Maďarsku, Poľsku a Švédsku. Na

kongrese EAU mu bolo v marci 2003 udelené čestné členstvo EAU.

Bol nositeľom viacerých štátnych vyznamenaní bývalého Československa vrátane Štátnej ceny. V roku 2015 bol in memoriam uvedený do Dvorany slávy slovenskej medicíny SLS.

Profesor Zvara viedol Katedru urológie, resp. Urologickú kliniku LF UK v Bratislave v rokoch 1967 – 1991. Na klinike sa mu podarilo vybudovať špičkové urologické pracovisko, ktoré bolo výučbovou bázou Lekárskej fakulty UK, IVZ (neskoršej Slovenskej zdravotníckej univerzity). Klinika pod vedením prof. Zvaru zabezpečovala okrem pregraduálnej výučby poslucháčov medicíny (prácu so študentmi LF UK viedol po vytvorení Katedry urológie roku 1962 ešte v pavilóne na Hlbokej ceste) aj špecializačné postgraduálne a sústavné vzdelávanie v urológii a jej nadstavbových odvetviach.

Profesorova knižná publikácia Urologické operácie, ktorú vydal spolu s prof. Horňákom a kolektívom (Martin, Osveta 1983, 2009) a dočkala sa reedície i v českej verzii (Martin, Osveta 2010, 2011), sa stala základnou učebnicou chirurgických postupov v urológii pre začínajúcich urológov. Prof. Zvara bol iniciátorom prvého slovenského vydania Smithovej všeobecnej urológie, ktorej editormi boli Emil A. Tanagho a Jack W. McAninch (Martin, Osveta 2006). Medzi ďalšie významné knižné publikácie, ktorých bol hlavným zostavovateľom, patria: Močové konkrementy (Bratislava, Vydavateľstvo Veda 1988), Klinická urológia (Martin, Osveta 1990).

Spolu so svojimi nástupcami vo vedení kliniky prof. Horňákom a prof. Brezom spracoval prof. Zvara históriu nemocničných a ambulantných urologických oddelení v publikácii Urológia na Slovensku (Bratislava, Poľana 2013), ktorá však vyšla až po jeho úmrtí.

Angažoval sa tiež politicky. Vo voľbách roku 1964 sa stal poslancom SNR a po federálnom usporiadaní Československa bol jedno funkčné obdobie poslancom Snemovne národov Federálneho zhromaždenia (1969 – 1971).

Prof. Zvara bol pre svojich spolupracovníkov, žiakov a nasledovníkov príkladom mimoriadnych odborných vedomostí, profesijných zručností a kvalít, osobnej zodpovednosti a poctivosti v náročnej práci. Svojím rozsiahlym dielom, myšlienkami, názormi, zá-

Medaila prof. Vladimíra Zvaru

sadami a vysokým morálnym kreditom postavil pevný základ a trvalé hodnoty pre ďalšie generácie lekárov a zdravotníckych pracovníkov, na ktorých bolo možné stavať a ktoré bolo možné pokúšať sa rozvíjať.

Zomrel 26. júla 2012 v Bratislave vo veku 88 rokov.

Na počesť prof. Zvaru založila v roku 2016 Slovenská urologická spoločnosť tradí-

ciu udeľovania Medaily profesora Vladimíra Zvaru ako vyjadrenie vďaky SUS za profesorov prínos v prospech rozvoja slovenskej medicíny v odbore urológie a za šírenie jej dobrého mena u nás a v zahraničí – ako svoje najvyššie vyznamenanie.

V apríli 2018 odhalili prof. Zvarovi v jeho rodnej obci Kociha v okrese Rimavská Sobota ako významnému rodákovi pamät-

nú tabuľu za prítomnosti jeho rodiny i známych.

Vážený pán profesor, chcem sa Vám v mene Vašich bývalých spolupracovníkov, kolegov, žiakov a študentov poďakovať za to, čo ste nás naučili a vysloviť presvedčenie, že zostanete natrvalo v našich spomienkach.

Prof. MUDr. Dalibor Ondruš, DrSc.